

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДІВ

RIGHTS AND OBLIGATIONS OF A LAWYER DURING THE EXECUTION OF COURT DECISIONS

Жаботинський І.В., приватний виконавець
Виконавчий округ м. Києва,
аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У результаті дослідження зроблено висновок, що права і обов'язки адвоката у виконавчому провадженні обумовлені кількома чинниками. По-перше, загальні права та обов'язки адвоката визначаються його професійним правовим статусом і викладені в законодавстві про адвокатуру та адвокатську діяльність. По-друге, спеціальні права і обов'язки адвоката, який є представником сторони у виконавчому провадженні, унормовані законодавством про виконавче провадження, і є тотожними правам і обов'язкам відповідної сторони. По-третє, правовий статус адвоката не є тотожним правовому статусу представника у виконавчому провадженні. Категорія «представник у виконавчому провадженні» є ширше категорії «адвокат у виконавчому провадженні», оскільки представниками можуть бути більш широке коло осіб. По-четверте, для адвоката у виконавчому провадженні як для правника-професіонала діє принцип «дозволено все те, на що немає прямої заборони в законі», який має сполучатися із принципом добросовісності, який виключає можливість зловживання правом. По-п'яте, для такого адвоката має діяти національний принцип «подвійної деонтології», в силу якого адвокат повинен неухильно дотримуватися як Правил адвокатської етики, так і Кодексу професійної етики приватних виконавців України. Поради клієнтам, спрямовані на ухилення від виконання рішень судів та інших органів, від дотримання своїх законних зобов'язань, а також сприяння клієнту у вчиненні дій, що спрямовані на зловживання правом, є непрямым порушенням професійних етичних стандартів. По-шосте, для адвоката, який здійснює свою професійну діяльність у сфері виконавчого провадження, обов'язковим орієнтиром є не лише чинне законодавство, а й правові висновки Верховного Суду, які є обов'язковими для всіх суб'єктів правозастосування та складають стандарт належного виконання рішень судів та інших органів.

З метою удосконалення правового статусу адвоката, який здійснює свою професійну діяльність у сфері виконавчого провадження, та підвищення ефективності його роботи, пропонується внести зміни до профільного законодавства, спрямовані на: (а) надання адвокатам права доступу до ряду державних реєстрів, зокрема до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Єдиного державного демографічного реєстру тощо; (б) розширення переліку адресатів адвокатського запиту державними і приватними виконавцями.

Ключові слова: виконавче провадження, суд, державний / приватний виконавець, адвокат, права адвоката, обов'язки адвоката, добросовісність адвоката, правові висновки Верховного Суду.

The study concluded that the rights and duties of an attorney in enforcement proceedings are conditioned by several factors. Firstly, the general rights and duties of an attorney are determined by his professional legal status and are specified in the legislation on advocacy and advocates' activities. Secondly, the special rights and duties of an attorney who is a representative of a party in enforcement proceedings are regulated by the legislation on enforcement proceedings and are identical to the rights and duties of the relevant party. Thirdly, the legal status of an attorney is not identical to the legal status of a representative in enforcement proceedings. The category "representative in enforcement proceedings" is broader than the category "lawyer in enforcement proceedings", since a wider range of persons can be representatives. Fourthly, for an attorney in enforcement proceedings, as a legal professional, the principle of "everything that is not expressly prohibited by law is permitted" applies, which must be combined with the principle of good faith, which excludes the possibility of abuse of law. Fifthly, the national principle of "dual deontology" should apply to such an attorney, whereby the attorney must strictly adhere to both the Rules of Attorneys' Ethics and the Code of Professional Ethics for Private Enforcement Officers of Ukraine. Advice to clients aimed at evading enforcement of court decisions and other authorities, at failing to comply with their legal obligations, as well as assisting the client in committing actions aimed at abusing the law, is an indirect violation of professional ethical standards. Sixthly, for an attorney practicing law in the field of enforcement proceedings, not only the current legislation, but also the legal opinions of the Supreme Court, which are obligatory for all law application entities and constitute the standard for the proper enforcement of decisions of courts and other bodies, are a mandatory guideline.

In order to improve the legal status of an attorney carrying out professional activities in the field of enforcement proceedings and increase the efficiency of their work, it is proposed to amend the relevant legislation aimed at: (a) granting attorneys the right to access a number of state registers, in particular, the State Register of Real Property Rights, the State Register of Encumbrances on Movable Property, the Unified State Demographic Register, etc.

Key words: enforcement proceedings, court, public/private enforcement officer, attorney, attorney's rights, attorney's duties, attorney's good faith, legal opinions of the Supreme Court.

Актуальність теми. Актуальність питань діяльності адвоката у виконавчому провадженні пов'язана, насамперед, зі значущістю виконання рішень судів та інших органів для національної правової системи. Низький рівень виконання судових рішень традиційно є однією з найбільш болючих проблем вітчизняного правосуддя. З іншого боку, як справедливо стверджує Конституційний Суд України у своєму рішенні від 30 червня 2009 р. № 16-рп/2009, «виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утворює авторитет держави як правової» (абз. 2 п. 4 мотивувальної частини рішення) [22].

У Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 рр., затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021, серед основних проблем, що варті уваги, називають:

неналежне виконання судових рішень, неефективність механізмів судового контролю за виконанням судових рішень; функціональна недосконалість системи адвокатури, складність порядку доступу до адвокатської діяльності, недостатня ефективність механізмів захисту прав адвокатів. Серед шляхів удосконалення інституту адвокатури відзначено: (а) посилення гарантій адвокатської діяльності, її видів і професійних прав адвокатів, удосконалення самоврядності адвокатури; (б) розширення можливостей доступу до державних реєстрів та баз даних при здійсненні адвокатської діяльності (п. 4.5) [20].

Мета дослідження. Зважаючи на викладене, за мету нашого дослідження визначимо огляд теоретичних висновків вітчизняних практиків щодо прав і обов'язків адвоката під час виконання рішень судів, а також детальний аналіз відповідних прав і обов'язків адвоката в контексті

специфіки виконавчого провадження. Окремим фокусом нашої уваги буде висвітлення правових позицій вищих судових органів України з визначеної теми.

Виклад результатів дослідження. *Науковий доробок з теми дослідження.* Проблематика представництва адвокатом інтересів осіб в судових процесах і у виконавчому провадженні, що є логічним завершальним етапом судового провадження, представлена в науковій юридичній літературі доволі широко. Можна відмітити праці таких вітчизняних вчених, як К.В. Гусаров [3], В.В. Комаров [9], Т.Б. Вільчик [2], Т.А. Цувіна [26], С.О. Кравцов [8], О.М. Сасевич [24], В. М. Притуляк [17], А.М. Авторгов [1] та інші. Досить ґрунтовні висновки вказаних вчених присвячені загальним питанням визначення правового статусу адвоката, етичним стандартам адвокатської діяльності, принципам виконавчого провадження, окремим аспектам здійснення виконавчих дій та ін. Однак, системне наукове дослідження правового статусу адвоката в контексті виконавчого провадження як окремої завершеної стадії судового провадження, наразі відсутнє. Наше наукове дослідження спрямоване на подолання цієї прогалини.

Універсальні права та обов'язки адвоката. Класичним підходом до визначення прав і обов'язків адвоката є їх поділ на загальні професійні права та обов'язки, й права та обов'язки, передбачені процесуальним законодавством. Приміром, А.В. Іванцова поділяє професійні права адвоката на такі групи: (а) права, що випливають зі статусу адвоката; (б) процесуальні права адвоката; (б) права адвоката як члена адвокатського об'єднання [11, с. 75]. Права, що випливають зі статусу адвоката, передбачені законодавством про адвокатуру.

Аналіз статті 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [18] дозволяє виділити такі права адвоката, які не є вичерпними:

(а) подавати адвокатські запити до органів держави та місцевого самоврядування, до підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, фізичних осіб – з метою отримання інформації по справі;

(б) здійснювати представництво інтересів осіб в судах та інших органах держави та місцевого самоврядування;

(в) знайомитися з інформацією, необхідною для справи;

(г) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи, подавати їх за належністю, отримувати на них відповіді;

(д) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;

(е) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази;

(є) застосовувати технічні засоби для збору даних та фіксації процесуальних дій – з урахуванням обмежень, визначених законом;

(ж) посвідчувати копії документів у справах, які він веде;

(з) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань.

Серед обов'язків адвоката, визначених статтею 21 Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», слід відзначити:

(а) обов'язок дотримуватися присяги адвоката України та Правил адвокатської етики;

(б) обов'язок звітувати на вимогу клієнта про виконання договору про надання правової допомоги;

(в) обов'язок повідомляти клієнта про наявність конфлікту інтересів;

(г) обов'язок підвищувати рівень своєї кваліфікації;

(д) обов'язок виконувати рішення органів адвокатського самоврядування;

(е) обов'язок забезпечити захист персональних даних про фізичну особу, якими він володіє.

Серед загальних обов'язків адвоката слід окремо виділити обов'язок дотримуватися вимог чинного законодавства та здійснювати свої права добросовісно. Цей принцип отримав доволі широке поширення в практиці Верховного Суду. Зокрема, в постанові Верховного Суду від 18 жовтня 2021 р. у справі № 299/3611/19 (провадження № 61-9218св21) вказано, що «на осіб, які беруть участь у справі, покладається обов'язок добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. При цьому під добросовісністю необхідно розуміти таку реалізацію прав і виконання обов'язків, що передбачають користування правами за призначенням, здійснення обов'язків у межах, визначених законом, недопустимість посягання на права інших учасників цивільного процесу, заборона зловживати наданими правами». В постанові Верховного Суду від 8 травня 2018 р. у справі № 910/1873/17 відзначено, що «принцип добросовісності – це загальноправовий принцип, який передбачає необхідність сумлінної та чесної поведінки суб'єктів при виконанні своїх юридичних обов'язків і здійсненні своїх суб'єктивних прав. ... Добросовісність при реалізації прав і повноважень включає в себе неприпустимість зловживання правом, яка, виходячи із конституційних положень, означає, що здійснення прав та свобод людини не повинно порушувати права та свободи інших осіб» [23]. На нашу думку, добросовісність реалізації прав і обов'язків має бути обов'язковою вимогою до адвоката, який представляє інтереси сторони у виконавчому провадженні.

Безумовно, всі з перелічених загальних професійних прав і обов'язків використовує адвокат як представник у виконавчому провадженні. Особливу вагу мають професійні права адвоката, пов'язані з пошуком інформації по справі клієнта, зокрема, це право на надсилання адвокатських запитів та право на отримання відповідей на них; право на подання клопотань та подання заяв; право на пошук відкритої інформації та право на ініціювання перед компетентними органами отримання інформації з обмеженим доступом. У цьому контексті права адвоката, на нашу думку, не є достатніми, оскільки адвокат не має права до більшості з необхідних йому державних реєстрів, в яких можна відшукати інформацію про майновий стан боржника, про його державну реєстрацію тощо. Під час виконання доручень клієнтів ефективний і оперативний доступ до вказаної інформації є вкрай важливим, а його відсутність може мати наслідком створення боржником штучних перешкод для виконання рішення. Отже, вважаємо, що на законодавчому рівні важливо надати адвокатів право доступу до ряду державних реєстрів, зокрема до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Єдиного державного демографічного реєстру. Це дозволить адвокатів ефективно відшукувати майно боржника, знаходити необхідну для клієнта інформацію, що підвищить дієвість його дій у виконавчому провадженні.

Спеціальні права та обов'язки адвоката під час виконання рішень судів. Можна погодитися із проф. Т.Б. Вільчик, яка вважає, що «адвокат у виконавчому провадженні зобов'язаний знати принципи виконавчого провадження та гарантії їх реалізації, правове становище органів примусового виконання та осіб, які беруть участь у виконавчому провадженні, механізми захисту їх прав, строки виконання юрисдикційних актів, витрати, пов'язані з виконавчим провадженням, відповідальність осіб у сфері виконавчого провадження» [2, с. 298]. На нашу думку, адвокат має бути не менше обізнаний із процедурою виконавчого провадження, аніж сам виконавець, адже як представник сторони виконавчого провадження адвокат має виконувати своєрідну «наглядову» функцію стосовно виконавця, звіряючи його дії з приписами чинного законодавства.

Відповідно до приписів законодавства про виконавче провадження адвокат є учасником виконавчого

провадження як представник сторони виконавчого провадження – боржника або стягувача (ст.ст. 14, 15 Закону України «Про виконавче провадження») [19]. При цьому варто підкреслити, що адвокат може представляти юридичну або фізичну особу, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ. Чинне законодавство не забороняє адвокату представляти інтереси держави, але за усталеною практикою останню представляють прокурори або співробітники профільних міністерств і відомств, які здійснюють юридичний супровід спорів за участю держави. Хоча, на нашу думку, представництво інтересів держави саме адвокатами було б ефективно і правильно, могло би підвищити рівень ефективності такого судового представництва. Основними перешкодами до впровадження такого підходу на рівні держави фахівці називають абсолютну неготовність бюджетів держорганів до монополії адвокатури й тисячі судових справ, які щорічно надходять до Міністерства юстиції України та інших міністерств і відомств або ініціюються ними [25].

Аналіз законодавства про виконавче провадження дозволяє дійти наступних висновків щодо прав та обов'язків адвоката у виконавчому провадженні.

По-перше, права і обов'язки адвоката, який є представником сторони у виконавчому провадженні, є тотожними правам і обов'язкам відповідної сторони. Аналіз прав сторін виконавчого провадження, викладених у статті 19 Закону України «Про виконавче провадження» дозволяє виділити такі права, як:

(а) право на ознайомлення з матеріалами виконавчого провадження, що включає можливість робити з них виписки, знімати копії;

(б) право заявляти відводи учасникам виконавчого провадження;

(в) право на доступ до автоматизованої системи виконавчого провадження, яка забезпечує можливість не лише ознайомлюватися з усіма документами, винесеними у виконавчому провадженні, а й відслідковувати надходження нових документів – в режимі он-лайн в будь-який момент;

(г) право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність виконавця в судовому і позасудовому порядку;

(д) право подавати клопотання, пояснення, заперечення на клопотання інших учасників та долучати матеріали у виконавче провадження;

(е) право брати участь у вчиненні виконавчих дій;

(є) право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ;

(ж) право обирати державного або приватного виконавця в межах відповідного виконавчого округу під час подання виконавчого документа на виконання.

Зобов'язання сторін виконавчого провадження також регламентовані статтею 19 Закону України «Про виконавче провадження». Серед загальних обов'язків можна виділити такі:

(а) повідомити виконавцю про настання значущих для виконання рішення суду або іншого рішення юридичних обставин, зокрема про повне чи часткове самостійне виконання рішення боржником, про виникнення обставин, що обумовлюють обов'язкове зупинення вчинення виконавчих дій та інші;

(б) сумлінно користуватися усіма наданими їм правами з метою забезпечення своєчасного та в повному обсязі вчинення виконавчих дій;

(в) з повагою ставитися до виконавця, у провадженні якого перебуває виконавче провадження, й дотримуватися його обов'язкових вказівок.

Адвокат-представник боржника також має додаткові обов'язки, обумовлені правовим статусом боржника. До них можна віднести:

(а) обов'язок утримуватися від вчинення дій, що унеможливають чи ускладнюють виконання рішення;

(б) обов'язок допускати в установленому законом порядку виконавця до житла та іншого володіння, примішень і сховищ для вчинення виконавчих дій;

(в) обов'язок за рішеннями майнового характеру подати виконавцю протягом п'яти робочих днів з дня відкриття виконавчого провадження декларацію про доходи та майно боржника;

(г) обов'язок повідомити виконавцю про зміну відомостей, зазначених у декларації про доходи та майно боржника, не пізніше наступного робочого дня з дня виникнення відповідної обставини;

(д) обов'язок своєчасно з'являтися на вимогу виконавця;

(е) обов'язок надавати виконавцю письмові пояснення у випадках, передбачених законодавством.

Безумовно, деякі з цих обов'язків має особисто виконувати боржник, однак роль адвоката – підказати клієнту необхідність їх виконання, вчинити певні дії за клієнта і на його доручення – за наявності такої потреби, а також брати участь у вчиненні виконавчих дій разом із клієнтом або самостійно – за дорученням клієнта.

К.А. Лубяна з цього приводу справедливо підкреслює, що «компетенція адвокатів, які представляються стягувача і боржника, відрізняється – вони наділяються тотожними правами й обов'язками, проте адвокат боржника зобов'язаний додатково забезпечити, щоб зі сторони його клієнта були виконані передбачені судовим рішенням законні вимоги» [10, с. 344]. З нашого досвіду практичної роботи можемо зауважити, що адвокат боржника та адвокат стягувача мають діаметрально протилежні й суперечливі процесуальні інтереси, що, відповідно, вимагає від них застосування різних тактичних інструментів під час виконання доручення клієнта. Якщо адвокат стягувача спрямовує всю свою діяльність на вчасне та повне стягнення боргу або виконання зобов'язання, то адвокат боржника має наглядати за дотриманням прав та законних інтересів боржника, вчасним його інформуванням про вчинення виконавчих дій та не допускати непропорційне обмеження майнових та інших інтересів клієнта.

По-друге, правовий статус адвоката не є тотожним правовому статусу представника у виконавчому провадженні. Адже представником сторони у виконавчому провадженні може бути не лише адвокат, а й інші особи, яким в силу ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження» не заборонено здійснювати відповідне представництво (зокрема, це співробітники органів правопорядку, виконавці, помічники приватних виконавців та інші особи) або для юридичних осіб – особи, які відповідно до відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань має право вчиняти дії від імені такої юридичної особи без довіреності (ч. 4 ст. 16 Закону України «Про виконавче провадження») [19]. Зважаючи на важливість і складність виконавчого провадження в процесі відправлення правосуддя, вважаємо за доцільне висловити пропозицію, що представниками боржників і стягувачів у виконавчому провадженні мають бути виключно адвокати. З одного боку, адвокати є особами з підвищеною фаховою компетентністю, а з іншого боку – на адвокатів поширюються вимоги і обмеження Правил адвокатської етики, тому можна припустити, що вони не будуть застосовувати неправомірні способи захисту інтересів своїх клієнтів, вдаватися до обману, фальсифікацій та явних зловживань процесуальними правами. З іншого боку, саме адвокат як особа із високими моральними якостями та належним рівнем знань у галузі права здатен якнайкраще представити інтереси особи у виконавчому провадженні, запобігти зловживанням та неправомірним діям з боку виконавця. Для юридичних осіб представництво їх інтересів адвокатом має аналогічні переваги: це високий рівень правничих знань й можливість професійного контролю за діями адво-

ката з боку внутрішніх корпоративних інститутів адвокатського самоврядування. Описана нами модель є ідеальною та бажаною, однак, не завжди цих правил дотримуються на практиці.

По-третє, для адвоката як для правника-професіонала діє принцип «дозволено все те, на що немає прямої заборони в законі». Це правило, окрім пункту 1 частини 1 статті 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», відображено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 12 грудня 2018 р., по справі № 212/7068/13-ц, в якій зазначено, що «під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, Правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема, звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб)».

Етичні зобов'язання адвоката: принцип подвійної деонтології. Основний документ, що містить етичні вимоги до професійної та позапрофесійної поведінки адвоката – це Правила адвокатської етики, схвалені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 9 червня 2017 р. Згідно ст. 7 цього документа діє принцип законності, в силу якого адвокат не може давати клієнту поради, свідомо спрямовані на полегшення вчинення правопорушень, або іншим чином умисно сприяти їх вчиненню його клієнтом або іншими особами. Адвокат не має права в своїй професійній діяльності вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству або цим Правилам [16]. Як справедливо підкреслює С.В. Компанейцев, спільні, притаманні всім європейським країнам, деонтологічні засади діяльності адвокатів, це: структурованість навчання майбутніх адвокатів; матеріальне стимулювання виконаної роботи; додержання норм і правил адвокатської етики; збереження адвокатської таємниці; гідність поведінки адвокатів; закріплення в законодавстві більшої кількості обов'язків адвоката, ніж прав; дотримання правил щодо врегулювання конфлікту інтересів [6, с. 198–199].

В Кодексі професійної етики приватних виконавців України, схвалений VII-м з'їздом приватних виконавців 26 жовтня 2021 р. [5], містяться два засадничих правила, важливих для взаємовідносин адвоката і виконавця.

По-перше, відповідно до ст. 18 цього Кодексу, у відносинах з учасниками виконавчого провадження приватний виконавець повинен бути стриманим, коректним і тактовним. Приватний виконавець зобов'язаний забезпечити однакове ставлення до усіх учасників виконавчого провадження, дотримуючись високих стандартів ввічливості та поваги до їхніх прав, сприяти сторонам виконавчого провадження в реалізації їхніх прав, передбачених чинним законодавством.

Процесуальна комунікація, регламентована законодавством, з приватним виконавцем має бути швидкою та доступною для сторін.

По-друге, стаття 19 Кодексу забороняє вимагання та пропозицію неправомірної вигоди. Приватний виконавець повинен чітко відмовлятися від незаконних пропозицій з боку боржника та інших осіб, що спрямовані на невиконання вимог виконавчого документа. У такому разі приватний виконавець повинен максимально повно та об'єктивно пояснити боржнику необхідність виконання вимог виконавчого документа, запропонувати боржнику та стягувачу пройти процедуру медіації, укласти мирову угоду та запропонувати інші, передбачені чинним законодавством можливості та варіанти, спрямовані на досягнення основної мети діяльності приватного виконавця – втілення вимог виконавчого документа [5].

Аналогічні вимоги і заборони, на нашу думку, мають діяти і в зворотному порядку, тобто для адвоката, який представляє одного із учасників виконавчого провадження. Це особливо важливо в контексті дотримання адвокатами правил і обмежень антикорупційного законодавства, за порушення яких встановлені чіткі та однозначні норми щодо відповідальності в разі їх порушень.

Для адвокатів країн ЄС відповідно до Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства діє правило «подвійної деонтології», відповідно до якого адвокат в своїй професійній діяльності повинен дотримуватися як загальноєвропейських стандартів адвокатської етики, так і правил етики юрисдикції, на території якої він працює (пункт 1.5) [4]. Відповідно до ч. 1 ст. 3 Правил адвокатської етики для українських адвокатів діє аналогічне правило: на адвокатів іноземних держав, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», поширюються вимоги Правил, а також вимоги етичних та деонтологічних норм, якими керуються адвокати в країні їхнього походження [16]. Вважаємо, що для адвоката, який здійснює свою професійну діяльність в сфері виконавчого провадження, має діяти національний принцип «подвійної деонтології», в силу якого адвокат повинен неухильно дотримуватися як Правил адвокатської етики, так і Кодексу професійної етики приватних виконавців України. Цей принцип набуває особливої актуальності в контексті побудови адвокатом взаємовідносин із приватним виконавцем з питань, які стосуються представництва інтересів довірителя адвоката, який є учасником виконавчого провадження. В цьому аспекті будь-які прояви підкупу виконавця, написання скарг на виконавця замість конструктивного вирішення питань, фальсифікація документів і подання великої кількості заяв і клопотань з метою затягування виконавчого провадження, є неприпустимими.

Актуальні правові позиції Верховного Суду щодо прав та обов'язків адвоката під час виконання рішень судів. Обов'язкова імперативна сила правових позицій Верховного Суду впливає із конституційного принципу обов'язковості судових рішень, що передбачений пп. 9 п. 2 ст. 129 Конституції України [7], і приписів законодавства про судоустрій. Відповідно до п. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права [21]. Як вірно відзначає М. Шумило, «постанови касаційного суду є не тільки джерелом права (є обов'язковими для застосування судами першої та апеляційної інстанції), а й мають бути своєрідним посібником із формулювання правових висновків, де наводяться, окрім формально-юридичних аргументів на підтвердження чи спростування доводів касаційної скарги, і застосування інших інструментів правничої герменевтики, які пояснюють логіку й алгоритм ухвалення рішення касаційним судом» [27, с. 53]. На нашу думку, правові висновки Верховного Суду є однаково обов'язковими як для адвокатів, які не є суб'єктами владних повноважень, так і для державних і приватних виконавців, які безпосередньо застосовують норми права в своїй професійній діяльності. Практика доводить, що недотримання виконавцем внутрішньої логіки і алгоритмів застосування тієї чи іншої норми права, що викладені в постановках Верховного Суду, можуть мати наслідком як оскарження рішень, дій та бездіяльності виконавця в судовому порядку, так і написання скарги до посадових осіб Міністерства юстиції України на дії в дисциплінарному порядку.

Окремі правові позиції Верховного Суду потребують особливої уваги в контексті визначення прав та обов'язків адвоката у виконавчому провадженні.

Так, існує доволі усталена практика судів, відповідно до якої приватний виконавець не зобов'язаний надавати відповідь на запит адвоката, що безумовно, ускладнює роботи адвоката у виконавчому провадженні. Так, у постанові Солом'янського районного суду м. Києва по справі № 3/160/20 760/27886/19 від 27 січня 2020 р., відзначено: «оскільки в переліку суб'єктів, яким може бути скерований адвокатський запит ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відсутній такий суб'єкт як фізична особа – суб'єкт незалежної професійної діяльності, то письмове звернення адвоката до приватного виконавця не є адвокатським запитом, а не надання відповіді на таке письмове звернення не передбачає відповідальності, яка настає у разі порушення вимог ч. 5 ст. 212³ КУпАП» [15]. На нашу думку, існує нагальна потреба внести зміни до статті 24 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», розширивши перелік адресатів адвокатського запиту державними і приватними виконавцями. Така новація створить передумови для обов'язкової відповіді приватних виконавців на запити адвокатів і підвищить ефективність діяльності адвоката у виконавчому провадженні.

Доволі цікавою в аспекті визначення правової природи взаємовідносин адвоката з приватними виконавцями є правовий висновок Верховного Суду, відповідно до якого останні прирівнюються до суб'єктів владних повноважень. В постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 15 липня 2021 р. у справі № 380/9335/20 вказано, що «в силу положень статті 16 Закону України № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» приватний виконавець є особою, уповноваженою державою на примусове виконання рішень, тобто є суб'єктом владних повноважень, на дії якої поширюються вимоги, встановлені статтею 2 КАС України. Зокрема, суб'єкти владних повноважень мають приймати рішення (вчиняти дії) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; обгрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії), добросовісно, розсудливо та неупереджено» (п. 53)» [13]. На нашу думку, віднесення приватних виконавців до суб'єктів владних повноважень є доволі спірним рішенням. З одного боку, приватні виконавці виконують державницьку функцію, здійснюючи виконання рішень судів та інших органів. На дії приватних виконавців у виконавчому провадженні мають поширюватися всі стандарти належної правової процедури, передбачені прецедентною практикою Європейського суду з прав людини. З іншого боку, правовий статус приватних виконавців не є тотожним правовому статусу державних виконавців; на них не поширюються вимоги і обмеження державної служби, а лише вимоги законодавства про виконавче провадження. Також у приватного виконавця є державного фінансування його витрат, пов'язаних із виконанням рішень судів та інших органів, що іноді створює організаційні складнощі. Отже, приватний виконавець не є державним службовцем в повному обсязі розуміння цієї категорії. У адвокатів, які представляють сторону виконавчого провадження, немає повного розуміння цієї ситуації, що створює подекуди підвищені вимоги і очікування від приватних виконавців з боку представників боржників і стягувачів. Будь-які непорозуміння та суперечності, які виникають між виконавцем і адвокатом як представником сторони у виконавчому провадженні, варто вирішувати шляхом знаходження конструктивних способів комунікації.

Доволі корисними для адвокатів, які спеціалізуються на виконавчому провадженні, є правові позиції Верховного Суду, в яких роз'яснюється порядок вчинення тієї чи іншої виконавчої дії. Так, відповідно до правової позиції Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду

України, викладеної в постанові від 9 листопада 2016 р. по справі № 6-2170цс16, «часткова сплата боржником або з його згоди іншою особою основного боргу та/або сум санкцій є тією дією, яка свідчить про визнання ним боргу. При цьому, якщо виконання зобов'язання передбачалося частинами або у вигляді періодичних платежів і боржник вчинив дії, що свідчать про визнання лише певної частини (чи періодичного платежу), то такі дії не можуть бути підставою для переривання перебігу позовної давності стосовно інших (невизнаних) частин платежу».

У постанові від 22 серпня 2022 р. по справі № 914/346/20 Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду визначив правило співвідношення виконавчого провадження з процедурою банкрутства, відповідно до якого «положення Закону України «Про виконавче провадження» визначають механізми, які мають обов'язково бути застосовані виконавцями у процесі виконання судових рішень. Однак з моменту порушення стосовно боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі і спеціальними нормами Кодексу України з процедур банкрутства для випадків звернення стягнення на майно боржника встановлені спеціальні правила. Тому державний виконавець та/чи приватний виконавець зобов'язані вчиняти виконавчі дії з урахуванням обмежень, встановлених Кодексом України з процедур банкрутства, норми якого у даному випадку є спеціальними та повинні застосовуватися переважно щодо загальних норм з вчинення виконавчих дій, визначених Законом України «Про виконавче провадження» [12].

В постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15 лютого 2023 р. по справі № 2-537/11 виконавцям рекомендовано обов'язково отримати попередню згоду органу опіки та піклування або відповідне рішення суду у разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти: «Під час розгляду заяви (подання) суд повинен оцінювати через призму дотримання прав та інтересів дітей добросовісність дій боржника, а саме: з якого часу діти зареєстровані в спірному приміщенні; чи дотримано встановлений чинним законодавством порядок їх реєстрації та вселення у спірне приміщення; чи є спірне приміщення єдиним місцем їх постійного проживання; чи наявне інше приміщення у дітей чи їх батьків або осіб, які їх замінюють, яке може використовуватись як постійне місце проживання; яка ступінь споріднення має місце між дітьми та боржником та інші обставини» [14]. Зазначена правова позиція Верховного Суду спрямована на всебічний захист прав і свобод дітей.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто відзначити, що права і обов'язки адвоката у виконавчому провадженні обумовлені кількома чинниками. По-перше, загальні права та обов'язки адвоката визначаються його професійним правовим статусом і викладені в законодавстві про адвокатуру та адвокатську діяльність. По-друге, спеціальні права і обов'язки адвоката, який є представником сторони у виконавчому провадженні, унормовані законодавством про виконавче провадження, і є тотожними правам і обов'язкам відповідної сторони. По-третє, правовий статус адвоката не є тотожним правовому статусу представника у виконавчому провадженні. Категорія «представник у виконавчому провадженні» є ширше категорії «адвокат у виконавчому провадженні», оскільки представниками можуть бути більш широке коло осіб. По-четверте, для адвоката у виконавчому провадженні як для правника-професіонала діє принцип «дозволено все те, на що немає прямої заборони в законі», який має сполучатися із принципом добросовісності, який виключає можливість зловживання правом. По-п'яте, для такого адвоката має діяти національний принцип «подвійної деонтології», в силу якого адвокат повинен неухильно дотримуватися як Правил адвокатської етики, так і Кодексу професійної етики приватних виконавців України. Поради

клієнтам, спрямовані на ухилення від виконання рішень судів та інших органів, від дотримання своїх законних зобов'язань, а також сприяння клієнту у вчиненні дій, що спрямовані на зловживання правом, є непрямим порушенням професійних етичних стандартів. По-шосте, для адвоката, який здійснює свою професійну діяльність у сфері виконавчого провадження, обов'язковим орієнтиром є не лише чинне законодавство, а й правові висновки Верховного Суду, які є обов'язковими для всіх суб'єктів правозастосування та складають стандарт належного виконання рішень судів та інших органів.

З метою удосконалення правового статусу адвоката, який здійснює свою професійну діяльність у сфері виконавчого провадження, та підвищення ефективності його роботи, пропонується внести зміни до профільного законодавства, спрямовані на: (а) надання адвокатам права доступу до ряду державних реєстрів, зокрема до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Єдиного державного демографічного реєстру тощо; (б) розширення переліку адресатів адвокатського запиту державними і приватними виконавцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авторгов А.М. Контроль Мін'юсту за приватними виконавцями: захист прав сторін чи засіб тиску? *Юридична газета он-лайн*. Опубліковано в № 34 (636). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/kontrol-minyustu-za-privatnimi-vikonavcyami-zahist-pravstorin-chi-zasib-tisku.html>
2. Вільчик Т.Б. Участь адвоката у виконавчому провадженні. № 3(9) (2023). *Актуальні питання у сучасній науці*. С. 292–308. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/4016/4038>
3. Гусаров К.В. Судовий контроль за виконавчим провадженням під час звернення стягнення на майно боржника, що перебуває в інших осіб. *Теорія і практика правознавства*. 2023.
4. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (Прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text
5. Кодекс професійної етики приватних виконавців України. URL: <https://fakt.org.ua/uk/ethics-code/>
6. Компанейцев С.В. Деонтологічні засади діяльності адвоката в Україні. дис. ... на здобуття наук. ступ. кандид. юрид. наук. за спец.: 12.00.01. Київ, 2013. 221 с.
7. Конституція України від 28 червня 1998 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Кравцов С. О. Виконавче провадження як завершальна частина судового розгляду у світлі практики ЄСПЛ та протидія зловживанням процесуальними правами учасників виконавчого провадження. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 1 (112). С. 36–43.
9. Курс цивільного процесу: підручник та ін.; за ред. В.В. Комарова. В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова. Харків: Право, 2011. 1352 с.
10. Лубяна К.А. Участь адвоката у примусовому виконанні рішень у справах спрощеного провадження. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 341–344. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/164/152/>
11. Організація адвокатури та адвокатська діяльність: навч. посіб. для підгот. до комплекс. іспиту / [І. В. Назаров, Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко та ін.]. Харків: Право, 2019. 352 с. С. 75.
12. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 22 серпня 2022 р. по справі № 914/346/20. URL: [https://zakononline.com.ua/court-practice/show/19529?utm_source=esputnik&utm_medium=email&utm_campaign=zo_digest_284&utm_term=22/09/22_1&utm_content=link_914/346/20\(921/606/19\)](https://zakononline.com.ua/court-practice/show/19529?utm_source=esputnik&utm_medium=email&utm_campaign=zo_digest_284&utm_term=22/09/22_1&utm_content=link_914/346/20(921/606/19))
13. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 15 липня 2021 р. у справі № 380/9335/20. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/irishennya_sud_palat/palata_380_9335_20
14. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15 лютого 2023 р. по справі № 2-537/11. URL: https://zakononline.com.ua/court-practice/show/21146?utm_source=telegram&utm_medium=post&utm_campaign=zo_digest_337&utm_term=20/03/23_1&utm_content=link_2-537/11
15. Постанова Солом'янського районного суду м. Києва по справі № 3/160/20 760/27886/19 від 27 січня 2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87206924?fbclid=IwAR0-2iyh6PTnZDIzD8daJJSP814bwoa6uyijGFnqWUbj7qzZIQE3hIOJDbhM>
16. Правила адвокатської етики, схвалені Звітньо-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 9 червня 2017 р. *Офіційний веб-сайт НААУ*. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf
17. Притуляк В. М. Доктринальне розуміння галузевої приналежності виконавчого провадження в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-2(1). С. 179–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-2%281%29_51
18. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р., № 5076-VI. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
19. Про виконавче провадження: Закон України 2 червня 2016 р., № 1404-VIII. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
20. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 р.: Указ Президента України, від 11 червня 2021 р., № 231/2021. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>
21. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р., № 1402-VIII. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
22. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236-8 Кримінально-процесуального кодексу України від 30 червня 2009 р., № 16-рп/2009. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-09#Text>
23. Сакара Н. Принцип добросовісності та зловживання процесуальними правами. Презентація судді Верховного Суду. *Офіційний веб-портал судової влади*. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_present/Prezent_Princ_dobrosovpf
24. Сасевич О. Судовий контроль як механізм підвищення ефективності судових рішень. *Судово-юридична газета*. Від 21 червня 2019 р. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/144287-sudoviy-kontrol-yak-mekhanizm-pidvischennya-efektivnosti-sudovikh-rishen>
25. Сверба Ю., Гавриленко С., Навроцька Ю. Монополія адвокатури для держорганів: на словах просто, а на ділі... *Юридична газета он-лайн*. Опубліковано в № 33–34 (687–688). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/monopoliya-advokaturi-dlya-derzhorganiv-na-slovah-prosto-a-na-dili.html>
26. Цувіна Т.А. Проблемні питання контролю за діяльністю приватних виконавців. Виконавче провадження: теорія та практика : монографія / [Р. Ф. Ханова, С. О. Кравцов, І. О. Азарова та ін.]; за заг. ред. Р. Ф. Ханової, С. О. Кравцова. Харків : Право, 2021. 672 с.
27. Шумило М. Правові висновки касаційного суду: inter praeteritum et futurum. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 47–54. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/12/9.pdf>